

Siniseen kiedottu: Halun kultivointi itsekasvatuksellisenä tehtävänä

Antti Saari ja Katri Jurvakainen

Johdanto: Etäisyyden sini

”ETÄISYYDEN SINI” on väri, jonka voimme nähdä horisontissa ja kaukaisissa vuoristoissa. Tuo väri ei kuitenkaan sijaitse noissa paikoissa, vaan ilmakehässä katsojan ja kohteen välissä. Etäisyyden sini on se, miltä *tuolla näyttää täältä katsottuna*. (Solnit 2020, 38.) Jos pitkään kuljettuamme saavuttaisimme kaipuun väriin verhotun laakson, huomaisimme ettei se koskaan ollutkaan sininen, vaan ainoastaan näytti siltä kaukaa katsottuna.

Esseessään *Siniset etäisyydet* (2020) Rebecca Solnit käyttää tätä melankolisen sinistä väriä metaforana inhimilliselle halulle ja siihen kätkeytyvälle erheelle. Hän kirjoittaa:

Pidämme halua ongelmana, joka täytyy ratkaista. Selvitämme mihin se kohdistuu ja keskitymme noihin asioihin ja niiden hankkimiseen sen sijaan että pysähtyisimme pohtimaan halun luonnetta tai sen herättämiä tuntemuksia. Silti juuri etäisyys meidän ja halun kohteen välillä täyttää tyhjän tilan kaipuun sinisellä. Mietin joskus, voisimmeko hiukan korjata lähestymistapaamme ja kyetä arvostamaan tuota tunnetta sen omilla ehdoilla, kuuluuhan se ihmisluontoon yhtä olennaisesti kuin sinisyys etäisyyksiin. Voisiko ihminen katsoa välimatkan päähän yrittämättä kuroa sitä kiinni, hyväksyä kaipauksen osaksi elämää niin kuin sinisen kauneuden jota ei voi koskaan saada omakseen? Sillä asioiden hankkiminen tai perille pääseminen ei tätä ikävää tynnyntä. Jokin siitä vain siirtyy yhä kauemmas niin kuin vuoret lakkaavat olemasta sinisiä, kun niiden luokse saapuu, ja sininen sävyttää jo seuraavaa kaukaisuutta. Jossakin kaiken tämän keskellä sijaitsee se mysteeri, että tragediat ovat komedioita kauniimpia ja että

saamme valtavasti mielihyvää tiettyjen laulujen ja tarinoiden surullisuudesta. Jokin on aina kaukana. (Solnit 2020, 39.)

Erehdymme episteemisesti sijoittaessamme kaipuamme kohteeseen jotakin sellaista joka on olemassa ainoastaan katsojan ja kohteen välisessä suhteessa. Erehdymme esteettisesti, jos emme kykene arvostamaan halun aikaansaamaa vaikutelmaa sellaisena kuin se on. Ja erehdymme eettisesti, mikäli otamme halumme kohteen itsestään selvästi tavoittelemisen arvoisena. Nämä erehtymisen muodot ovat yleisiä – kenties jopa yleisinhimillisiä – ja sellaisenaan ne tarjoavat mahdollisuuden itsekasvatukseen.

Veli-Matti Värri (2014) määrittää ”halun kultivoinnin” keskeiseksi maailmasuhteemme kehittämisen kohteeksi ja siten itsekasvatukselliseksi haasteeksi. Hänen mukaansa vallitseva käsityksemme liberaalista kuluttajakansalaisuudesta on ekologisten realiteettien valossa kestämaton, ja sen uudelleenajattelu on sivilisaatiomme selviytymisen ehto. Kirjassaan *Kasvatus ekokriisin aikakaudella* (2018) Värri kiinnittää huomiota halun keskeiseen rooliin kestämatontä ihmiskäsitystämme, yhteiskuntajärjestystämme ja elämäntapaamme ylläpitävänä voimana. Ihmisen luontainen halu on valjastettu kapitalistisen järjestelmän moottoriksi. Koska kapitalistiseen järjestelmään sisältyvä jatkuvan taloudellisen kasvun pakko on käynnissä olevan ekokatastrofin keskeinen syy, halun kultivoinnin tehtävä on elintärkeä ja pakottava. Värri (2014) näkee halun kultivoinnin pedagogisena, sosiokulttuurisena ja poliittisena tehtävänä. Siinä yksilön psyykkisten rakenteiden ja yhteiskunnan ideologisten rakenteiden yhteenkietoutuneisuuden ymmärtämisen kautta ihmisen haluenergia suunnataan kohti hyveellistä, elämän ehdot tuleville sukupolville ja muulle luonnolle säilyttävää elämää.

Tarkastelemme tässä tekstissä erityisesti subjektirakenteen suhdetta tiedostamattomaan halun dynamiikkaan. Tönäisemme kokeeksi vallitsevan subjektikäsitteksen hieman vinoon. Ihmiset eivät ole ensisijaisesti *tietäviä* subjekteja, *oikein tai väärin* toimivia subjekteja, vaan *halun* subjekteja. Suhteemme totuuteen ja hyvyyteen rakentuvat suhteessa haluun osana (itse)kasvatusprosessia.

Luonnostelemme halun kultivoinnin projektille kehityskaaren, joka tekee halun kohteen olemassaoloa koskevan erehdyksen havaitsemisesta keskeisen inhimillisen kasvun ehdon. Jotta voimme todella ymmärtää halun luonnetta, ja jotta voimme kultivoida halua, meidän on huomattava, kuinka olemme siihen kietoutuneita. Luulemme että halumme kohde on *tuolla* kun se tosiasiaa on olemassa vain halumme ansiosta. Hyödynnämme halun teoretoinnissa psykoanalyttistä teoriaa sekä psykoanalyttisesti orientoitunutta kriittistä teoriaa.

Psykokapitalismin julma optimismi

Esseessään *Mielihyväperiaatteen tuolle puolen* (1920/1961) Sigmund Freud tarkistaa joitakin perustavia näkemyksiään ihmisen kärsimyksen luonteesta ja sen asemasta psykoanalyysissä. Yhdessä Joseph Breuerin kanssa tekemiensä hysteriaa koskevien kliinisten tutkimusten perusteella Freud esitti vielä joitakin vuosikymmeniä aikaisemmin terapiatilanteessa esiintyvän potilaan puheen keskeisenä parantavana elementtinä: kun ihminen kykenee kertomaan sisäisestä maailmastaan terapeutille, hänen oireensa hellettävät ja toipumisprosessi alkaa (Freud & Breuer 1895). Hieman myöhemmin Freud näki, että parantumisen tapahtuu saattamalla potilas tiedostamaan omien oireidensa taustalla piilevät tiedostamattomat prosessit. Kliinisessä työssä kuitenkin kävi ilmi, että toisinaan ihmiset takertuvat intohimoisesti omaan kärsimykseensä: aivan kuin ihminen ei tiedostamattaan lainkaan haluaisi parantua, vaan on kiintynyt asioihin, jotka tuottavat hänelle tuskaa. (Freud 1920.) Tällainen tilanne saattaa olla esimerkiksi henkilöllä, joka päätyy toistuvasti henkistä tai fyysistä väkivaltaa sisältäviin parisuhteisiin. Nämä huomiot johtivat Freudin jälleen tarkistamaan teoriasa lähtökohtia: Ihminen ei toiminnassaan tavoittele pelkästään *mielihyvää*, vaan toisinaan ennen kaikkea *hallintaa*. Tämä selittäisi monien potilaiden elämässä esiintyvää ilmeistä *toistoa*, jossa potilas tuottaa yhä uudestaan itselleen kärsimystä.

Freudin huomiot ihmisen itselleen tuottamasta kärsimykse-

tä voidaan yhdistää myös laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka sekä ruokkivat että hyödyntävät ihmisen pyrkimystä oman itsen hallintaan. Psykokapitalismissa (Värri 2002; ks. myös Tervasmäki ja Pulkki tässä teoksessa) ihminen pyrkii jatkuvasti tekemään itsestään tavarain tai tuotteen kaltaisen olennon – hallitsemaan itseään taloudellista arvoa sisältävänä omaisuutena. Samalla psyykestä, erityisesti kommunikation, luovuuden ja oppimisen kyvyistä, tulee talouskasvun perusta (Saari 2006). Koulutuksen kentällä itseen kohdistuvaa hallinnan pyrkimystä ruokkii huipputeoksia arvostava kulttuuri. Mediassa esitetään toistuvasti ihannekansalaisena ihminen, joka kerää korkeimmat arvosanat ylioppilaskirjoituksissa, suorittaa korkeakoulututkinnon ennätysajassa, tai on valmis päivittämään osaamistaan työmarkkinoiden vaatimusten mukaisesti. Meitä houkutellaan tavoittelemaan näitä saavutuksia, jotta voisimme esittää itsemme toisille ja itsellemme tämän ihannekuvan eli egoideaalin kaltaisina ihmisinä. Itsen muokkaaminen ei kuitenkaan koskaan tuota pysyvää tyytyväisyyttä, vaan päinvastoin jatkuvaa keskeneräisyyden tunnetta ja ahdistuneisuutta, johon ihminen ohjataan takertumaan tiedostamattomasti (Jokisaari 2004; Kallio, Pulkki & Saari 2022). Toisin sanoen *kulutamme* loputtomasti paitsi tuotteita (vaatteita, elektroniikkaa), myös symboleita (tutkintoja, sosiaalisen median kuvia) pyrkiessämme saavuttamaan egoideaalimme ja hallitsemaan elämäämme. Kyseessä on Lauren Berlantin (2011) mukaan ”julma optimismi”: meitä houkutellaan kiinnittymään fantasioissamme egoideaaliin, jota emme voi koskaan saavuttaa, ja joka siksi tuottaa meille kärsimystä. Mutta koska tämä fantasia on ihmisen identiteetille keskeistä, siitä luopuminen voi tuntua katastrofaaliselta.

Ihminen on haluolento

Jacques Lacanin psykoanalyttinen teoria auttaa ymmärtämään, miksi ihminen ei voi koskaan saavuttaa fantasioimaansa egoideaalia. Lacanin ajattelussa halu on seurausta puutteen kokemuksesta, joka on annettu subjektia perustavana normaalitilana (Lacan 1977;

Värri 2018, 67–71). Puutteen kokemus johtuu subjektin rakenteellisesta hajaannuksesta, joka on luonnollinen seuraus ihmisen itsetietoisuuden kehityksestä.

Lacanin teoriassa subjektin rakenteellisen hajaannuksen alkuperä on varhaislapsuuden peilivaiheessa, jossa lapsi peilikuvansa tunnistamisen ja hoivaajansa kanssa käymän vuorovaikutuksen kautta mieltää itsensä muista erillisenä olentona (Värri 2018, 68; Brown 2008, 236). Ennen peilivaihetta lapsen maailmassa olemisen kokemus on välittömän aistimellinen, eikä hän kykene tekemään eroa itsensä ja muun maailman – subjektin ja objektin – välille. Lapsen maailmassa olemisen kokemus muuttuu perustavalla tavalla, kun hän tunnistaa itsensä peilikuvastaan ja ymmärtää, että myös muilla ihmisillä on hänestä ulkoinen kuva. Tuolloin hänen samastumisensa siirtyy välittömästi koetusta itsestä peilikuvaan, jota hän alkaa pitää varsinaisena minuutenaan. Lapsi luo mielikuvan itsestään muista irrallisena, autonomisena, pysyvänä ja eheänä entiteettinä ja samastuu tuohon mielikuvaansa. Tämä samastuminen antaa lapselle läpi elämän säilyvän vakauden tunteen ja toimii pohjana kaikelle myöhemmälle sosialisaatiolle (Lacan 1977, 2; Värri 2018, 68–69).

Lacanin mukaan kyseessä on kuitenkin perustava väärin tunnistaminen tai harhaan samastuminen (Brown 2008, 236), sillä lapsen mielikuva itsestään ei vastaa konkreettista todellisuutta – peiliin katsoessaan hän näkee todellisen itsensä sijaan fantasian (Lacan 1977). Peilivaiheen jälkeen lapsen käsitys itsestään ei siis perustu välittömään aistimelliseen kokemukseen, konkretiaan, vaan itsestä luotuun mielikuvaan, egoon, joka on representaatio todellisuudesta eikä siten sama kuin maailma sinänsä. Peilivaiheen samastuminen luo maailmassa olemisen kokemukseemme repeämän konkretian ja kuvitelman välillä. Samalla tuo samastuminen tuo subjektirakenteeseen toisuuden elementin: tulemme itsetietoisiksi itsestä vieraantumisen kautta (Värri 2014, 111).

Subjektin sisäinen repeämä syvenee entisestään kielellisen ajattelun rakentumisen myötä. Maailmaan syntyessämme synnymme aina myös kielen järjestykseen, joka on olemassa ennen

meitä. Rakennamme käsitystämme maailmasta ensisijaisesti kielen kautta, joten kieli määrittää, miten ja mitä havainnoimme. (Sarup 1992; ks. myös Värri 2018, 69.)

Kieli ei kuitenkaan koskaan kykene tavoittamaan maailmaa, johon se viittaa, sillä kieli ei ole sama kuin maailma sinänsä. Kieli pilkkoo maailmaa piirtäessään rajoja eri sanoin nimeämiemme todellisuuden osien välille, mutta nuo rajat eivät ole olemassa maailmassa sinänsä, vaan ainoastaan kielen tasolla. Kielellinen tapamme jäsenellä todellisuutta saa maailman näyttämään irrallisten olioiden kokoelmalta, vaikka erot ovat oman ajattelumme rakentamia. Kieli luo merkittävän maailman, johon voimme viitata, mutta samalla se luo kuilun todellisuuden ja käsityksemme todellisuudesta välille. (McGowan 2016, 24–25; Moncayo 2012, 55.)

Kielellisen ajattelun omaksumisen myötä kielen ja todellisuuden välinen kuilu asettuu myös käsityksemme itsestämme ja konkreettisen olemisemme välille. Opimme viittaamaan itseemme käsitteellä *minä*, mutta tuo *minä* ei kuitenkaan ole minä, joka puhuu, (so. subjekti) vaan kielellis-käsitteellinen representaatio, objekti. Lacanin ajattelussa halu kumpuaa tuosta subjektin rakenteellisesta repeämästä (Värri 2018, 71): peilivaiheen samastuminen ja kielellisyys piirtävät rajan itsen ja muun maailman välille vieraannuttaen siten ihmisen konkreettisesta olemisestaan.

Halu on mahdoton tyydyttää, sillä se vaikuttaa pakenevan tyydytystä etsivää subjektiä. Tämä johtuu siitä, että halu on määritelmällisesti jonkin sellaisen haluamista, mikä itseltä puuttuu (Sarup 1992, 68). Näin ollen halu siirtyy aina eteenpäin objektista toiseen luoden kuvittelun kohteen, joka on aina toisaalla (McGowan 2016, 29). Tyydyttävää objektiä ei ole mahdollista löytää, sillä se, mikä halun saa aikaan, ei ole objekti, vaan subjektin rakenteeseen kuuluva puute. Ihminen etsii ikuisesti sitä, minkä kokee menettäneensä: peilivaihetta ja kielen oppimista edeltäneen esikielellisen, esiobjektiivisen eheyden. Niin kauan kuin on olemassa raja itsen ja muun maailman välillä, on aina jotain muuta, ei-itseä, jota haluta. Halu onkin pohjimmiltaan halua kuroa umpeen subjektin rakenteellinen repeämä, kielen ja maailman sinänsä välinen kuilu (Värri 2018, 71; Brown 2008, 239). Juoksemme läpi elämämme

tavoitteesta toiseen etsien *sitä jotakin*, jonka kuvittelemme tuovan lopullisen tyydytyksen. Mikään ei voi sitä kuitenkaan tuoda, sillä halun aikaansaavaa objektiä ei ole olemassa.

Lupaus täyttymyksestä

Lacanin ymmärrys halun alkuperästä valottaa sitä, miksi kiinnitymme kapitalistiseen järjestelmään ja uusinnamme yhteiskunnallista todellisuuttamme huolimatta siitä, ettei se tuota todellista tyydytystä. Psykoanalyttinen teoria voi myös tarjota vastauksen Värin (2018, 13) työtä keskeisesti ohjaavaan kysymykseen siitä, miksi emme muuta kollektiivista toimintaamme, vaikka olemme kasvavissa määrin tietoisia sen tuottamista sosiaalisista epäkohdista ja ekologisista tuhoista.

Todd McGowan (2016, 11–12) esittää, että kapitalistinen järjestelmä rakentuu lupaukselle tulevaisuudessa häämöttävästä halujen täyttymyksestä, joka pelastaa ihmisen nykyhetken koeltulta epätydyttävyydeltä. Lacanilaisesta psykoanalyttisesta näkökulmasta tulkittuna kapitalistinen järjestelmä vastaa pyrkimykseemme paikata subjektin rakenteessa annettu puutteemme lupauksella täyttymyksestä seuraavan tuotteen, taloudellisen voiton tai itsen kehittämisen kohteen muodossa. Tuo lupaus kuitenkin pettää väistämättä, sillä täyttymyksen tuovaa objektiä ei ole olemassa, ja erehdymme kuvitellessamme, että voisimme löytää sellaisen. Huolimatta siitä, etteivät hankkimamme tuotteet, saavuttamamme voitot tai kerryttämämme statussymbolit koskaan tuo kaipaamaamme tyydytystä, kiinnitymme sinnikkäästi uskoon siitä, että jossain on etsimämme objekti, joka tuo lopullisen täyttymyksen. (McGowan 2016, 32–33.)

Tiedostamaton kiinnittymisemme kapitalistisen järjestelmän lupauksen ja sen pettämisen kierteeseen luo paradoksaalisen idean ihanteellisesta ihmiselämästä jatkuvana kehityksenä ja kasvuna, jota motivoi lupaus täyttymyksestä. Suuntaudumme elämässämme kohti aina vain uusia saavutuksia odottaen seuraavan tuovan pysyvän tyytyväisyyden. Psykokapitalismin ajan ihmisen tila hei-

jastelee Freudin (1920) huomiota siitä, miten potilaat takertuvat kärsimyksensä ja toistavat sitä. Tämä johtuu juuri siitä, että halu on subjektia perustava – haluaminen on subjektin olemassaolon tapa. Halu ei ole jotain, mitä subjektilla on, vaan jotain, mitä subjekti on: subjekti saa tiedostamatonta nautintoa halun jatkuvasta tuottamisesta.

Halun kohteen olemassaoloa koskevan erehdyksen tunnistaminen on keskeinen tehtävä pyrkimyksessä kyseenalaistaa kestävämmän elämäntapamme taustalla vaikuttavat ikuisen kasvun ja kehityksen ideaalit. Pelkkä teoreettinen ymmärrys erehdyksellemme ei kuitenkaan riitä; Veli-Matti Värriin (2014) tavoin on syytä kysyä, miten konkretisoida ontologisen tason ymmärrys vastuulliseksi elämäksi maailmassa.

Erehtyminen itsekasvatuksellisenä haasteena

Kyseistä erehtymisen tematiikkaa käsitellään tuskin koskaan kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa. Aivan kuin erehtyminen olisi pelkästään oppimista ja kasvua ehkäisevä asia. Sitäkin enemmän teemaa tutkitaan kaunokirjallisuudessa. *Bildungsroman* eli kasvuromaani on länsimainen kirjallisuuden laji, jossa kuvataan yksittäisen ihmisen henkistä kasvua nuoruudesta aikuisuuteen. Henkinen kasvu ei tapahdu vain koulussa, eikä se koske ainoastaan tiedollisia sisältöjä vaan myös aistimellisia kokemuksia ja tunteita. Koulun sijaan koko maailma, sen ihmiset, aatteet, tiede ja taide siinä missä luontokin, toimivat henkisen kasvun oppaina (Saari 2021, 116–117).

Marcel Proustin jättimäistä *Kadonnutta aikaa etsimässä* (Proust 1968–2007) -romaanisarjaa pidetään yleisesti länsimaisen kirjallisuuden mestariteoksena, ja siitä on kirjoitettu kirjastoittain akateemisia tutkimuksia. Teosta on tästä huolimatta varsin harvoin kuvattu kuuluvaksi *Bildungsroman* -perinteeseen. Kuitenkin *Kadonnutta aikaa etsimässä* kuvaa hämmästyttävällä tarkkuudella nuoren henkilön kokonaisvaltaista kasvua sekä halujen ymmärtämisen keskeisyyttä osana henkisen kypsyyden saavuttamis-

ta. Romaanisarjassa päähenkilö punoo toistuvasti täyttymystään odottavia fantasioita, jotka kuitenkin yhä uudelleen romahtavat. Hän luo yksityiskohtaisia ennakkokuvitelmia ylevistä taideteoksista, jotka kohdattaessa eivät kuitenkaan täytä mahdottomia odotuksia. Hän haaveilee etäisistä kaupungeista, jotka paljastuvat todellisuudessa täysin toisenlaisiksi. Päähenkilön rakkaussuhdekin kääntyy pakkomielleiseksi toisen elämän hallinnaksi, joka päättyy vain ajamaan toisen pois.

Toistuvista pettymyksistä huolimatta romaanisarja ei suinkaan ole tragedia, vaan kasvukertomus. Päähenkilön elämässä on myös syvästi merkityksellisiä lumoutumisen hetkiä, jotka nousevat aina arvaamatta, riippumatta päähenkilön toiveista ja odotuksista. Lisäksi se osoittaa myös kertojan sitoutumista rehelliseen itsetutkiskeluun ja elämään omaa itseä koskevan ymmärryksen mukaisesti. Näin avautuu mahdollisuus nähdä ympärillä kauneutta vailla pyrkimystä hallita tai omistaa sitä. Siksi erityisesti sen viimeisessä osassa viipyilee Solnitin kuvaama etäisyyksien sini: surumielinen, mutta syvän merkityksellinen ja lumoutumiselle altis sävy.

Tämänkaltaista ymmärrystä ei voi opettaa pedagogisin keinoin, joissa tietoa siirretään oppilaan mieleen tavaramuotoisena. Kenties se ei siksi alistu helposti koulupedagogiikan tavoitteeksi. Samalla sen merkitystä on vaikeaa konkretisoida kasvatustieteellisessä keskustelussa, joka etsii selkeästi ilmaistuja opetuksen tavoitteita ja menetelmiä niiden saavuttamiseksi.

Proustin teksti tuo epäsuorasti esille sen keskeisen psykoanalyttiselle teorialle ja kehitysromaaneille yhteisen periaatteen, jonka mukaan *erehtyminen* on välttämätön osa ihmisen henkistä kasvua. Ihminen voi ymmärtää jotakin halunsa ja samalla oman olemassaolonsa luonteesta vain lankeamalla itselleen asettamaansa ansaan, ymmärtämällä pettymyksiinsä kätkeytyvän totuuden ja olemalla valmis elämään tämän totuuden mukaisesti. Tällaista totuutta ei kuitenkaan voi välittää lukemalla siitä kirjoista, vaan se on koettava henkilökohtaisesti (Saari 2019). Siksi halun reflektointi on pohjimmiltaan itsekasvatuksellinen tehtävä.

Lopuksi

Kuljemme läpi elämämme etsien kohdetta, joka tyydyttäisi halumme. Etsintä on kuitenkin turhaa, sillä mikään objekti ei voi paikata subjektin sisäisestä repeämästä johtuvaa puutteen tunnetta, josta halu kumpuaa. Yksin tarkasteltuna havainto halun kyltymättömästä luonteesta saattaa kuitenkin vaikuttaa perin lohduttomalta. Onko kohtalonamme katsella kaukaisuuden sineen, kaivaten ikuisesti jotain, mitä emme voi saavuttaa? Oppiaksemme arvostamaan sinisyyden kauneutta sellaisenaan, voisi olla hedelmällistä kiinnittää huomiota halun kohteen olemassaoloa koskevan erehdyksen lisäksi sen kääntöpuoleen, jonka lacanilainen analyysi subjektin rakentumisesta myös paljastaa – erehdykseen, joka koskee halun aikaansaavan puutteen olemassaoloa. Mikäli Lacanin analyysi pitää paikkansa, ja subjekti konstituoituu yhdessä halun aikaansaavan puutteen kanssa, tämä jättää auki mahdollisuuden halun purkamiselle purkamalla käsitystämme subjektista.

Halun ja subjektin olemassaolon tapaa koskevan dekonstruktion siemenet löytyvät Lacanin teoriasta – hänen mukaansa peilivaiheen samastumisessa on kyse samastumisesta fiktion (Lacan 1977, 2). Useat lacanilaiset ajattelijat kuitenkin katsovat, että halun ei ole parannusta, sillä ihminen on väistämättä kielellinen olento, ja siksi emme voi tavoittaa sitä, mikä on ennen kieltä (Purser 2011, 299). Kenties perusteellisemmin tuota dekonstruktiota onkin analysoitu esimerkiksi idän viisausperinteiden filosofiassa, jossa keskeisessä roolissa ovat erilaiset tietoisuusharjoitukset. Aasiassa syntyneiden filosofis-uskonnollis-psykologisten perinteiden (esim. buddhalaisuuden) kirjo on sisäisesti moninainen, mutta niille kaikille on yhteistä pyrkimys itseämme ja maailmaa koskevan eksistentiaalisen ymmärryksen saavuttamiseen harjoituksen avulla. Noille viisausperinteille on ominaista juuri olemassaolomme luonnetta ja haluamme koskevan erehdyksen kokemuksellinen tarkastelu itsekasvatuksellisenä tehtävänä. Ne voivat toimia nykyisyydestä aukeavana kapitalismin kritiikkinä kiinnittymättä kapitalismin perusolettamuksena olevaan lupaukseen tulevasta täyttymyksestä, vaan paljastamalla erehdyksemme, joka estää mei-

tä tunnistamatta täyttymystä, joka meillä on jo. Voimme havaita kokemuksellisesti, ettei mitään puutetta ole, koska ei ole myöskään maailmasta irrallista itseä (Loy 2018, 88).

Esitämme, että tällaisen halun luonnetta koskevan pohdinnan tulisi olla keskeisessä roolissa halun kultivoinnissa, jonka päämääränä on ekososiaalisesti kestävämmän elämäntavan rakentaminen. Voimme havaita, ettemme voi koskaan saavuttaa sitä, mitä tavoittelemme, ja tuo tavoittelumme tuottaa paitsi ikuista riittämättömyyden tunnetta myös valtavia ekologisia tuhoja. Halun kyltymättömän luonteen havaitseminen voi auttaa meitä purkamaan psyykkistä kiinnittymistämme kapitalistiseen järjestelmään, joka rakentuu lupaukselle tyydytyksestä, jota se ei voi tarjota.

Erehdyksemme havaitseminen voi vapauttaa meidät tulevaisuudessa hämmöttävän täyttymyksen odottamisesta ja avata meidät nykyhetkestä kumpuavalle merkitykselle – elämän itseisarvolle – jossa nykyhetki ei ole polku kohti tulevien päämäärien saavuttamista, vaan päämäärä itsessään. Veli-Matti Värrin (2014, 116) sanoi: ”Halun kultivoinnin ja ylipäänsä kasvatuksen merkityksen lähde on nykyisyys, elämä tässä ja nyt.”

Kirjallisuus

- BERLANT, L. (2011). *Cruel optimism*. Durham: Duke University Press.
- BROWN, T. (2008). Lacan, Subjectivity and the Task of Mathematics Education Research. *Educational Studies in Mathematics*, 68(3), 227–245.
- FREUD, S. (1920/1961). *Beyond the pleasure principle*. New York: W. W. Norton & Company.
- JOKISAARI, O. J. (2004). Elinikäinen oppiminen–häpeä ja menetetty vapaus. *Aikuiskasvatus*, 24(1), 4–16.
- LACAN, J. (1977). *Écrits. A Selection*. London: Tavistock/Routledge.
- MCGOWAN, T. (2016). *Capitalism and desire : the psychic cost of free markets*. Columbia University Press.
- MONCAYO, R. (2012). *The Signifier Pointing at the Moon*:

- Psychoanalysis and Zen Buddhism*. London: Karnac Books.
- PROUST, M. (1968–2007). *Kadonnutta aikaa etsimässä*. Helsinki: Otava.
- PURSER, R. E. (2011). A Buddhist-Lacanian perspective on lack. *The Humanistic Psychologist* 39(4), 289–304.
- SAARI, A. (2021). *Kasvatusteoria antiikista nykypäivään*. Helsinki: Gaudeamus.
- (2016). Tuskallista tietää: Psykoanalyttinen teoria ja traumaattisen tiedon oppiminen. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 47(1):22–33.
- (2006). Elinikäisen oppimisen panopticon. *Aikuiskasvatus*, 26(4), 296–303.
- SARUP, M. (1992). *Jacques Lacan*. Toronto: University of Toronto Press.
- SOLNIT, R. (2020). Siniset etäisyydet. Teoksessa *Eksymisen kenttäopas*, S&S, 37–45.
- VÄRRI, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- (2014). Halun kultivointi ekologisen sivistyksen mahdollisuutena. Teoksessa A. Saari, O.-J. Jokisaari & V.-M. Värri (toim.) *Ajan Kasvatus – Kasvatusfilosofia aikalaiskritiikkinä*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 87–122.
- (2002). Kasvatus ja ”ajan henki”. *Aikuiskasvatus*, 22(2), 92–104.